

אבל בפרשת כי תשא שאמר לו השי"ת ושלחתי לפניך מלאך ולא פירש לו אם הוא שולח פנים או האחוריים לזה אמר לו מרע"ה ראה אתה אומר אלי העל את העם הזה ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי כלומר אם הפנים שלו שהם רחמים גמורים דהיינו ח"ן וכ"ו או האחוריים שהם רו"ן. כי בשלמא בפרשת משפטים פירשת לי ואמרת ידעתוך בשם וגם מצאת ח"ן בעיני דהיינו ח"ן של מטטרו"ן שהוא פנים שלו שכך אמר השמר מפניו אל תמר בו כי שמי בקרבו כנו"ל. אבל עתה לא הודעתני וכיון שלא הודעתני הוששני שמא תשלח האחורים שהוא נו"ר שהוא דינא קשיא. לזה השיב לו הקב"ה פני ילכו והניחותי לך כלומר גם עתה יהי כן שפני ילכו עמך והניחותי לך פני דייקא שהוא הפנים שהם רחמים גמורים ולא האחוריים שהם דין. ולזה הסכים מרע"ה כן תעשה כאשר דברת לפניך היינו הפנים של מטטרו"ן ילכו עמנו ולא האחוריים כי אם אין פניך הולכים עמנו דהיינו הפנים אל תעלנו מזה. וש"י ודפח"ח;

מיתה לעולם). והמפז"ל הקשו על זה הלא המיתה היא מוכרחת מימי קדם שנאמר אדם כי ימות באהל ע"ע. עוד כתב על שנתקצרו ימיו הם בוכים. הנלמד מדבריו שאפילו תימא דהמיתה מוכרחת, בכל זאת מי שמאריך ימים לא יבכו עליו, אבל אדם שנפטר קצר ימים פתאום ולא ראה שמחה מימיו ראוי להתאבל עליו;

ואשר אני אחזה שעיקר הבכיה וההספד על הנפטר הוא רק כדי להתעורר בתשובה ושלא לפגום באותיות אליה ונגרום מיתה לעולם. וזה טוב לכת לבית אבל מלכת לבית משתה והחי יתן א"ל לכו לשוב בתשובה שלא לפגום אפילו בשני דרגות של אותיות א"ל. וזה ג"כ כוונת הכתוב הצדיק אבד ואין איש שם על ל'ב שלא נספד כהלכה;

כ. זרוש לבר מצוה

הקשיבו נא קהל נכבד! קודם כל דברי הנני בא להודות להקב"ה שהחייני וקיימני והגיעני ליום הזה להיות לבר מצוה וזכני למצוה הגדולה והחביבה מצות הנחת תפילין ולעמוד לפני קהל קדוש ונכבד שזיכני לקיים מצוה זו כן יזכני הקב"ה לשמור ולעשות כל המצות הכתובות בתורה אמן;

ברשות מורי ורבותי! קטונתי מאד מכולכם רבותי; באתי לבקש רשות מהוד מעלתכם שתרושני נא לומר לפניכם מילין אחדות מענינא דיומא. איתא בתלמוד וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. ר"א אומר אלו תפלין שבראש הכוונה כל מי שמקיים מצות תפלין כהלכתן מתיראין לגשת אליו כל המשטינים, והמזיקין בורחין ממנו ואינם שולטים עליו. וכדאי היא מצות תפלין שתציל אותו מהעוונות ולזכות האדם לחיי עוה"ב. ועוד אמרו חז"ל אמר הקב"ה לישראל בני כל הטובות הבאות לעולם אינם אלא בזכותכם. הטל אינו יורד אלא בזכותם שנאמר ויתן לך האלהים מטל השמים. המטר אינו יורד אלא בזכותם שנאמר יפתח ה' לך את השמים לתת מטר ארצך בעתו. ואפילו השלום אינו אלא בזכותם שנאמר וישם לך שלום. אמר הקב"ה לישראל אתם נקראים בני תקחו משל למה הדבר דומה למלך שבקש ממנו בנו לתת לו סימן שידעו כל אנשי מדינה שהוא בנו. אמר לו אביו תלבש לבוש מלכותי והעטרה שלי על ראשך ואז כולם ידעו שאתה בני. כך אמר

הקב"ה לישראל אתם מבקשים שתהיו מסומנים שאתם בני, עסקו בתורה ובמצות ושימו תפלין בראשכם והכל יכירו אתכם שאתם בני. וזהו שאומר הכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך.

הסכת ושמע ישראל היום הזה אתה נהיית לעם ואתם ואני כאחד. וכי אותו היום ניתנה התורה לישראל והלא אותו היום סוף ארבעים שנה, אלא ללמדך שחביבה התורה על לומדיה וכל יום ויום כיום שניתנה התורה מהר סיני. שהרי אדם קורא ק"ש בשחרית וגו' וערבית ויום אחד שלא קרא דומה כמי שלא קרא ק"ש מעולם. ומסכת ברכות מתחילה במצות ק"ש המצוה הראשונה שחייב בה האדם מדאורייתא בהיותו בן י"ג שנה שלמה מתחילת כניסתו לשנת הי"ד היא מיציאת הכוכבים שהוא זמן ק"ש שהתחלת חיובו במצות היא מצות ק"ש. אמר ר' מנין לא תהיה ק"ש קלה בעיניך? מפני שיש בה רמ"ח תיבות כמנין אברים שבגוף האדם. אמר הקב"ה לישראל שמרו מצות ק"ש כהלכתה לקרותה כתיקונה ואני אשמור את נפשותיכם ואת גופכם מכל דע. אמר ר' חמא בר אבא כל המקיים מצות ק"ש כאלו קיים יוד דברות. אמר הקב"ה לישראל לשעבר הייתם מקריבים שני פעמים ביום את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערביים, גלוי וידוע לפני שבהמ"ק עתיד ליחרב ומכאן ואילך אין אתם יכולים להקריב קרבנות ומבקש אני תמורתם של הקרבנות שמע ישראל בבקר ושמע ישראל בערב עולה לפני יותר מכל הקרבנות שבועולם. עוד אמרו רבותינו ז"ל בשעה שרצה הקב"ה לתת התורה לישראל בקש מהם הקב"ה ערבנים וגו' לבסוף הביאו לו תינוקות של בית רבן. מיד קבל אותם שנאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז ואין עוז אלא תורה;

לפני שאסיים דברי הנני נותן תודה לכל קרובנו וידידינו ובמיוחד הורי היקרים שאין לי תגמול שאוכל לשלם להם על הטורח הגדול שהטרחתי אותם מיום צאתי לאויר העולם עד היום הזה שטיפלו בי בכל כח ומאמץ חינוך והדרכה בדרך ישרה ובמעשה טוב. ובמה אוכל לכסות על זה אפילו בעשר אצבעותי יומם ולילה לא אוכל לשלם אחת מני אלף, אך דבר אחד והוא שאקוה כי מהיום והלאה אהיה משוכנע אליכם ותשבעו ממני נחת וכזה עצמותיכם כדשא יפרחו ותזכו לראות בנים ובני בנים זרע ברוכי ה' אכ"ר;

כמו כן חובה מוטלת עלי לברך כולכם אחי הנוכחים המשתתפים בשמחתי היום יה"ר שתזכו לראות ששון ושמחה בחופת בניכם וכולנו כאחד כשם שזכינו לראות התחלת דגאולה כך נזכה לראות גאולה שלימה בבנין הארץ ובית המקדש ונצחון ישראל אכ"ר;

כא. דרוש למעלת כיבוד אב ואם

גרסינן במסכת קידושין דף ל"א דרש עולא אפיתחא דבי נשיאה מאי דכתיב יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך? מאמר פיך לא נאמר אלא אמרי פיך. בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך אמרו אוה"ע לכבוד עצמו הוא דורש כיון שאמר כבוד את אביך ואת אמך חזרו והודו לדברות ראשונות. רבי יצחק אמר מהכא ראש דברך אמת. ראש דברך ולא סוף דברך אלא מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת. עכ"ה;

מעלת מצות כיבוד אב ואם גדולה עד מאד אשר אין ערוך אליה. וכן איתא שם ת"ר כתיב כבוד את אביך ואת אמך וכתיב כבוד את ה' מהונך. הוקש כבודם לכבוד המקום. כתיב עוד איש אמו ואביו תיראו וכתיב את ה' אלהיך תירא. השוה הכתוב מורא אב ואם למורא המקום ע"כ. הנך רואה כמה גדלה מעלת המצוה עד אשר השוה כבודם לכבודו יתברך אשר אין למעלה ממנו. ואולם כבוד אלהים חקר הדבר ולנו לדעת היאמן כי יסופר להשוות כבוד אלהים חיים ומלך עולם לכבוד בשר ודם ומה דמות יערוך וזה באמת פלא גדול לדעת כמה גדול כחה של מצוה זו עד שהשוו בגזירה שוה. וכדי לתת טוב טעם ודעת לפי קוצר ענ"ד נקדים מה שיש לדקדק בדברי הגמ' שאמר מאי דכתיב יודוך ה' כל מלכי ארץ שידוע שכל מקום שאומר מאי דכתיב יש קושיא בגוף הפסוק וכאן קושיא יש. דבר שני מה שאמרו אוה"ע לכבוד עצמו הוא דורש מהיכן הוכח להם דלכבוד עצמו הוא דורש. שלישית מה ראו במצות כיבוד אב ואם שהודו על הראשונות שאין בהם לכבוד עצמו הוא דורש.

וכדי להבין זה נקדים מאי דאמרו במסכת קידושין דף ל' ת"ר שלשה שותפים יש באדם הקב"ה אביו ואמו ובזמן שהאדם מכבד אביו ואמו אומר הקב"ה מעלה אני עליכם כאלו דרתי בניכם וכבודוני. ובאמת יש להבין בשביל הקדים הצעה זאת שיש

ג' שותפין באדם מה יתן ומה יוסיף הצעה זאת והול"ל בזמן שאדם מכבד אביו ואמו אומר הקב"ה מעלה אני עליכם וגו' ועוד מה שייך הדירה ביניהם ח"ו חלילה לכבודו יתברך שיאמר עליו כן. ועוד מפני מה רק במצוה זאת השי"ת מעלה עליהם כאלו דר ביניהם וכבדוהו ולא במצות אחרות כמו תפלין ציצית וכיוצא ;

אמנם נקדים מאי דאמרינן בבראשית רבה פ"ח ס' ד' אר"ש ב"נ בשעה שהיה משה כותב את התורה היה כותב מעשה בראשית. כיון שהגיע לפסוק ויאמר אליהם נעשה אדם, אמר לפניו רבש"ע מה אתה נותן פתחון פה למינים? אמ"ל כתוב והרוצה לטעות יבא ויטעה. אמ"ל הקב"ה למשה האדם שבראתי לא גדולים וקטנים אני מעמיד ממנו, שאם לא יבא כגדול ליטול רשות מהקטן, אמור לו למוד מבוראך שכיון שבא כביכול לברוא האדם, נמלך במלאכי השרת. עכ"ל. והנה מפסוק זה טעו המינין הפוקרים לומר שיש ח"ו שתי רשויות היות דלדעתם שלא יצדק לתאר להשי"ת מדת הענוה לפי שנאמר בו ה' מלך גאות לבש ואיך יתכן שמלך רם ונשא יהיה נמלך בקטן ולכך טועים לומר שיש שתי רשויות ח"ו. לפי זה יוצא דלדעת הכופרים האדם נברא משתי רשויות ח"ו וצריך לתת כבוד גם לרשות השני ולכן שפיר אומר הגמ' שלשה שותפין באדם: השי"ת ואביו ואמו. ומצינו שהשי"ת צוה לכבד השותפים השנים שהם אב ואם ואילו באמת היה רשות אחר ביצירת האדם היה השי"ת מצווה עליו לכבדו כמו שצוה על אב ואם. ולכן על מצוה זאת דוקא אומר הקב"ה מעלה אני עליהם כאלו דרתי ביניהם וכבדוני שהוכיחו שאין אלוה בלעדי ומה שנאמר נעשה אדם לשון רבים שהוא ללמד על הענוה בא שהקב"ה חפץ בענוה שנאמר ואת דכה ושפל רוח אנכי יושב ;

והשתא גם דברי הגמ' מובנים מאי דכתיב יודוך וגו' דקשיה ליה בהכתוב עצמו שאמר כי שמעו אמרי פיך דמשמע קודם ששמעו אמרי פיך היו מודים לו ומכחישים. ועוד מאמר פיך לא נאמר הכוונה דאם הכתוב חוזר על אנכי ולא יהיה לך הלא הם נאמרו בדיבור אחד ולא שייך לומר עליהם אמרי פיך לשון רבים אלא מאמר פיך. ולכך מפרש לה עולא כך כששמעו אוה"ע אנכי ולא יהיה לך אלהים אחרים על פני אמרו אוה"ע דלכבוד עצמו דורש להעלים כבוד של הרשות השני שהרי הוא נשתתף בבריאת האדם כמ"ש נעשה אדם לשון רבים אבל כאשר שמעו אמרי פיך שהוא כבד את אביך ואת אמך מטעם שהם שותפים בבריאת האדם

דאל"כ היה מצווה עליו לכבדו כשם שצוה על אב ואם שהם שותפים ולכך חזרו והודו על הדברות הראשונות שהוא יחיד בעולמו ואין זולתו. ולזה בא רבי יצחק ואמר מסוף דברך שצויתה על כיבוד אב ואם ניכר שראש דברך אמת ואין אלוה מבלעדיך ;

ועפ"ז יובנו מקראי קודש רם על כל גוים ה' על השמים כבודו. מי כה' אלהינו המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ (תהלים קי"ג) ולכאורה כיון שאמר רם על כל גוים ה' על השמים כבודו לא צריך לומר עוד המגביהי לשבת. ולהבין זה נקדים מקראי קודש אחרים אתה הראית כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש. ויש להבין מה שאמר אתה הראת לדעת מהיכן ראה וידע ואם משום מן השמים השמיעך את קולו אין זה הוכחה אין עוד מלבדו. ועוד מצינו מקרא אחד אומר וירד ה' על הר סיני שסותר פסוק זה שאומר מן השמים דמשמע שדיבר עמהם על הר סיני ולא מן השמים. ולהבין הכל נקדים דברי הרב פרשת דרכים דרך ענוים י"ד וז"ל בפסוק אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב דמלת אתי אין לה מוכן ועוד מה קשור הענין כשראו דיבר עמהם מן השמים לא יעשו אלהי כסף וזהב. והוא ז"ל יישב זה בהקדים מאי דאיתא בספרי וז"ל שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם. כיצד כתוב אחד אומר וירד ה' על הר סיני וכתוב אחד אומר מן השמים השמיעך את קולו. בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם: אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם מלמד שהרכין הקב"ה שמים ושמי השמים העליונים על הר סיני ודבר עמהם וכן הוא אומר ויט שמים וירד. ע"כ. וכאן הקשו המפוז"ל איך הכריע הפסוק השלישי כי מן השמים דברתי עמכם שהרכין השמים ומה הפרש יש בינו לפסוק מן השמים השמיעך את קולו. ועוד יש נגדם פסוק וירד ה' על הר סיני ותרץ דההכרעה היא באומרו אתם ראיתם שאם הדיבור היה מן השמים לא שייך ביה ראייה והיה צריך לומר אתם שמעתם ומזה הוכרח לומר שהרכין הקב"ה השמים ושמי שמים למקום שיוכלו לראות. הנה מבואר יוצא ממה שנאמר אתם ראיתם שהרכין השמים ושמי השמים כדי לראות בעינים. א"כ מזה מוכח שהקב"ה חפץ בענוה דאל"כ היה מדבר רק מהשמים למעלה מה שהוא כבוד יותר וממילא נסתרה טענת הכופרים האומרים נעשה אדם שיש שתי רשויות ח"ו משום דלא שייך לומר ענוה

על השי"ת שנאמר בו ה' מלך גאות לבש וגו'. וזהו שאומר אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם שהרכנתי השמים למטה ומזה מוכח שאני חפץ בענוה לכן לא תעשו אתי אלהי כסף ואלהי זהב שלא תחשבו שיש אתי ח"ו רשות אחר. עכ"ל;

ובזה יובן הכתוב הנז"ל אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלהים ואין עוד מלבדו וחלילה לטעות בפירוש הכתוב נעשה אדם שיש שתי רשויות ח"ו אלא ללמד ענוה בא וזה תוכיח מה שראית מן השמים השמיעך את קולו והרכין שמי השמים עד שהגיע לארץ ועל הארץ הראך את אשו הגדולה שהגיעה עד לארץ ומזה הוכחה שאני חפץ בענוה. וזהו כוונת הכתובים של תהלים שהבאנו לעיל רם על כל גוים ה' על השמים כבודו. דברים כאלה אומרים הגוים הכופרים שהשי"ת על השמים כבודו ונאמר בו ה' מלך גאות לבש ולא יתכן לפרש נעשה אדם ללמד הענוה בא כי אין מלך רם ונשא יטול עצה מהקטן שהם המלאכים אלא ודאי שיש שתי רשויות ח"ו. אבל ודאי שהם טועים כי השי"ת ודאי שהוא חפץ במדת הענוה וראיה לזה מי כה' אלהינו המגביהי לשבת ובכל זאת בשעת מתן תורה המשפילי לראות בשמים ובארץ שהרכין השמים ושמי השמים לדבר עם ישראל ומזה מוכח שהקב"ה חפץ בענוה ואין שתי רשויות בעולם בכלל וכלל;

וכדי לסיים בכי טוב בדברי התנא אם למדת תורה נותנים לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא. יובן בהקדים חקירת חז"ל איך הקב"ה נותן שכר הרבה לבעלי מצות בעוה"ב הלא מיחזי כרבית משום דאם היה פורע לנו שכר בעוה"ז במזומן לא היינו מקבלים כ"כ שכר לגבי שכר הנצחי והוי אגר נטר. ותירצו לזה משום דהשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף בעוה"ב וכל עוד שהאדם בעוה"ז עוד לא הגיע זמן הפרעון ואין בזה אגר נטר. וז"ש אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה בעוה"ב ושמא תאמר הלא מיחזי כרבית לזה אמר ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא בעוה"ב ומתחילת קיום המצות אתה יודע שהשכר רק בעוה"ב ואין בזה משום אגר נטר;